

Roma szervezetek Székelyföldön

Kivonat

Írásunkban a Székelyföldi romakérdésekkel foglalkozó civil szervezetek sajátosságait vizsgáljuk, azt tekintve át, hogy ezek mennyire és hogyan fedik le e területet, milyen erőforrásokkal rendelkeznek, milyen tevékenységeket folytatnak, milyen típusaik különböztethetők meg, valamint hogy e jellemzők milyen mértékben térnek el az országos adatoktól. E célra a SocioRoMap kutatási program kvantitatív adatait használva azt a következtetést vonjuk le, hogy miközben a régióban a szervezetsűrűség viszonylag magas, a szervezetek nagy része nem romák, hanem magyarok által működtetett, a roma szervezetek körében pedig országos jelentőségűek nincsenek. Ez a sajátosság azt eredményezi, hogy a térség szervezetei a roma szervezetek országos hálózatába gyengén integráltak, a szervezetek a roma-projektekkel kapcsolatos területi munkamegosztási rendszerbe inkább „partnerszervezetekként” kerülhetnek be, mintsem projektek kezdeményezőiként. E hátrányos helyzet, sajátos okokból kifolyólag, a szervezetek anyagi helyzetében nem tükröződik, ám ettől még a roma közpolitikák számára elérhető erőforrásokhoz való nehezebb hozzáférést eredményez, illetve a roma népesség nagyobb mértékű kizorulását a velük kapcsolatos problémák és prioritások definiálásából, valamint a romaprojektek megvalósításával járó anyagi előnyökből. Elemzésünk leíró jellegű, melynek célja a Székelyföldi roma közpolitika tervezésének segítése.

Kulcsszavak: roma civil társadalom, roma civil szervezet, romaprojekt, Székelyföld

Abstract. Roma organisations in Szeklerland

In our paper we analyse the special characteristics of non-governmental organisations from Szeklerland dealing with Roma issues, surveying how and to what extent they cover this field, the resources they have, the activities they perform, the types of organisations that can be differentiated and to what extent these characteristics differ from national level data. Employing the quantitative data of the SocioRoMap research program, we may draw the conclusion that while organizational density is relatively high, the majority of organisations are operated not by Roma, but by Hungarians and among Roma organisations there is none of national significance. As a result of this characteristic, the organisations of this region are weakly integrated into the national network of Roma organisations and they rather have access to the territorial work division related to Roma projects as “partner organisations” than project promoters. This disadvantageous situation – due to specific reasons – is not reflected in the material situation of these organisations, yet it results in a more difficult access to resources available for Roma public policies and in a more pronounced exclusion of the Roma population from the definition of problems and priorities related to them, as well from the material advantages entailed by the implementation of Roma projects. Our analysis is descriptive in its nature and its aim is to aid the planning of Roma public policies in Szeklerland.

Keywords: Roma civil society, Roma non-governmental organization, Roma project, Szeklerland

A civil társadalomra és annak legfontosabb szervezeti formájára, a civil szervezetekre úgy tekintünk, mint a közösségi cselekvésnek azon területére, amely nem a hatalommal felruházottak (kormányzat, állam) és nem is a gazdasági haszonra törekvők (piac) cselekvési területe, hanem az ezeken kívüli, önállóan megfogalmazott céljaik elérése érdekében saját maguk által kitalált módon cselekvő egyének, közösségek köre. E jellegének köszönhetően a civil társadalom korrekciós funkciót képes betölteni mind az állam, mind a piac által szervezett tevékenységekkel szemben. E korrekciós funkció alapján érthető, hogy a politikai hatalom és a piac által valamilyen okból elhanyagolt társadalmi csoportok (pl. etnikai kisebbségek) számára a civil szervezetek kiemelt fontossággal bírnak (Solomon et al. 2003), ami megmutatkozik abban, hogy az ezen csoportok által működtetett szervezeti szféra – legalábbis ha mód van szabad szervezetalapításra – sűrűbb, mint a többség esetében.

A civil szféra e társadalmi funkciójával kapcsolatos meggyőződés a roma kisebbség civil szervezetei iránt fokozott érdeklődést eredményez, mivel sokan a roma kisebbség emancipációs sikereit elsősorban a civil szervezetekkel azonosított roma civil társadalomtól várják el (Rostas 2009), egyesek szerint már túlzottan is (Fosztó 2017). E megfontolásból az utóbbi évtizedek során több olyan kutatásra is sor került, amelyek a roma szervezetek körének minél teljesebb feltárását tűzték ki célul.¹ A roma civil szervezetekre irányuló figyelmet továbbá az is erősíti, hogy a roma népesség sajátos problémáinak megoldására szánt erőforrások jelentős része e szervezetekhez kerül, így ezek felhasználásának hatékonysága e szervezetek tevékenységeinek, „projektjeinek” a kutatásával vizsgálható. Ez az erőforrások sorsával kapcsolatos gyakorlati szempont ugyanakkor azt is eredményezi, hogy az ennek jegyében fogant kutatások nemcsak a romák által létrehozott és működtetett szervezetek követésében érdekeltek, hanem az összes olyan szervezetre kíváncsiak, amelyek roma ügyekre szánt erőforrásokat, azaz romaprojekteket menedzselnek, mint ahogy az az Etnokulturális Kisebbségek Forrásközpontja megbízásából 2001-ben kivitelezett kutatás esetében történt (Badescu 2001). És ugyanez az elképzelés vezette a SocioRoMap kutatási program megtervezőit is, amelynek keretében 2015–16 folyamán romaprojekteket futtató – tehát roma és nem roma – szervezeteket vizsgáltunk. A Romániában működő, roma ügyekkel foglalkozó szervezetek teljes körének vizsgálatára törekvő kutatás keretében 602 szervezetről és azok 1780 projektjéről sikerült adatokat gyűjteni, az adatok elemzése a kutatás eredményeit bemutató kötetben olvasható (Kiss 2017).

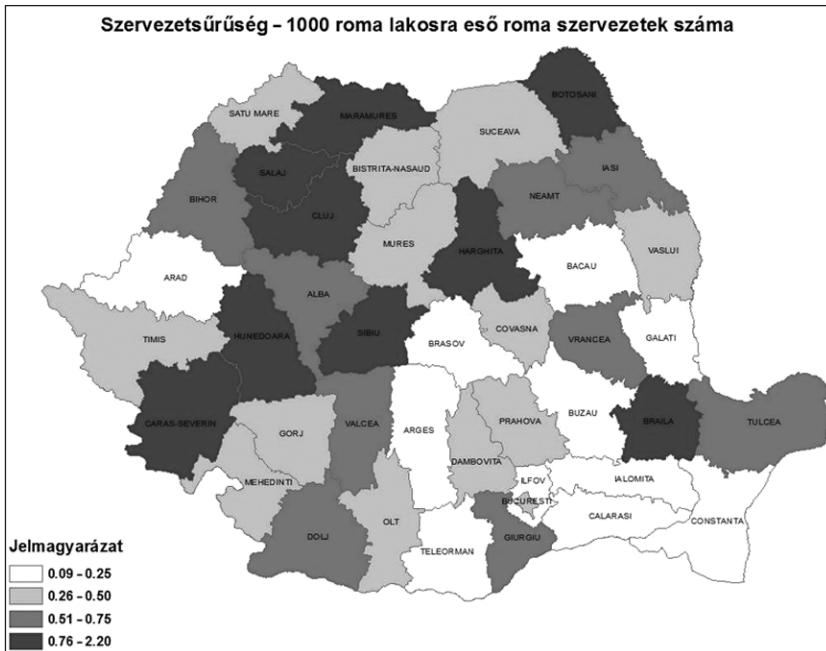
Az itt következő elemzésben e szervezetek egy alcsoportjának, a Székelyföldön működő szervezeteknek a sajátosságait vizsgáljuk meg. Azt tekintjük át, hogy a szűken értett – Hargita és Kovászna megyére korlátozott – Székelyföldön a roma problémákkal foglalkozó szervezetek mennyire és hogyan fedik le ezt a területet, milyen erőforrásokkal rendelkeznek, milyen tevékenységeket folytatnak, milyen szervezettípusok találhatók e régióban, valamint hogy e jellemzők milyen mértékben térnek el az országos adatoktól. Az elemzett regionális, illetve az országos szervezeti szféra jellemzői közötti eltérések okainak a vizsgálatát fontos kutatási kérdésnek tartjuk, ám ezekre ebben az elemzésben nem tudunk kielégítő választ adni, az ezzel kapcsolatos elképzeléseink nagyrészt hipotetikus jellegűek mardnak, elemzésünk pedig összességében in-

¹ Három ilyen kutatást sikerült azonosítanunk, ezeket az Etnokulturális Kisebbségek Forrásközpontja, a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, valamint a Roma Közösségek Erőforrásközpontja végezte.

kább leíró szintű marad. Abban bízunk viszont, hogy az elemzett szervezeti szféra bemutatása, sajátosságainak kiemelése hasznos lehet e kulturálisan és politikailag is sajátos térség roma népességével kapcsolatos közpolitikájának tervezésében, kidolgozásában.

A ROMÁNIAI ROMA CIVIL SZFÉRA ALAPVONÁSAI

A SocioRoMap kutatás eredményei szerint Hargita és Kovászna megyében 49 484 roma él, az ország teljes roma népességének (1 215 846 személy) 4,07%-a.² Az ország romákat (is) célcsoportjának tekintő 602 talált szervezetéből 32 működik a két megyében (19 Hargita és 13 Kovászna megyében), azaz a szervezetek 5,35%-a. Ha tehát pusztán csak az ilyen típusú szervezetek számát nézzük, úgy tűnik, hogy Székelyföld nem áll rosszul, amint az az alábbi, az 1000 főre jutó szervezetek számával mért szervezetsűrűséget mutató ábrán is látható: Kovászna megyében valamennyivel átlag alatti, Hargita megyében átlag fölötti a szervezetsűrűség (0,45, illetve 0,933, míg az országos átlag 0,50).

1. ábra

Székelyföld tehát nem tartozik a súlyos szervezethiánnyal küszködő régiók közé, ám ezek az abszolút számok még nem jelentik azt, hogy a régió romák ügyeire érzékeny civil társadalmával minden rendben lenne. Mielőtt ezekből a számokból messzemenő tanulságokat vonnánk le,

² A kutatás módszertanáról lásd Horváth István–Kiss Tamás tanulmányát (Horváth I.–Kiss T. 2017)

vessünk egy pillantást a romákkal foglalkozó civil szféra egészére, ennek szerkezetére, majd ebbe elhelyezve nézzük meg, hogy hol is helyezkedik el ezen belül a maroknyi székelyföldi szervezet.

A romákkal (is) foglalkozó civil szervezetek összességének legfontosabb jellemzőiként a következőket emelhetjük ki:

- egyenlőtlen területi megoszlás, erőteljes koncentráció néhány urbánus pólusban,
- „szolgáltató”- és „partner”-szervezetek együttműködési rendszerére épülő területi munkamegosztás,
- a humán és infrastrukturális erőforrások, valamint kapcsolati tőke egyenlőtlen megoszlása mellett erőteljes pénzügyi egyenlőtlenség,
- változatos szervezettípusok – inaktív, projektorientált, intézményszerű és komplex szervezetek – jelenléte.

Lássuk ezeket a jellemzőket kissé részletesebben.

1. A roma vagy romákkal is foglalkozó civil szervezetek területileg erősen egyenlőtlenül oszlanak meg: míg egyes régiókban erősen magas a szervezetsűrűség, másokban alacsony. A szervezetek léte ugyanis csak kismértékben függ a roma népesség nagyságától, nagyobb mértékben függ a civil szervezetek jelenlététől általában (Badescu 2001). Így az erdélyi megyék többségében viszonylag magas a szervezetsűrűség, viszont az ország déli régióiban rendkívül alacsony. Továbbá, ugyancsak a civil szféra általános tendenciáival megegyezően, ezek a civilszervezetek is inkább a városokba koncentrálódnak, a városok közül pedig kiemelkedik néhány, kimagaslóan nagyszámú szervezetnek otthont adó település. A három legnagyobb urbánus központ Kolozsvár, Bukarest és Nagyvárad.
2. E területi egyenlőtlenség ugyanakkor az egyenlőtlenség más formáival is együtt jár. A nagyobb szervezetsűrűséggel bíró régiók, különösen az említett urbánus központok szervezetei több és képzetesebb humán erőforrással, jobb felszereltséggel és kiterjedtebb kapcsolatrendszerrel rendelkeznek, így nagyobb és fontosabb projektek megszerzésére képesek. Ez az előny nem kis mértékben a kisebb szervezetsűrűségű és kevésbé előnyös helyzetű régiók szervezeteinek a rovására valósul meg. A pályázati versenyben ugyanakkor előnyt képez a hátrányosabb helyzetű régiók bevonása, így az előnyös régiók szervezetei igen gyakran partnerségi viszonyt alakítanak ki a hátrányos helyzetű területek szervezeteivel. Ez a helyzet egy patrónus-kliens rendszer logikája szerint működő együttműködési rendszert eredményez, melyben egyes szervezetek „szolgáltató”-szerepet töltenek be, mások viszont az örökös „partner” szerepébe kerülnek, és e partnerségek válnak legfontosabb bevételi forrásukká.
3. A szervezeti szféra fentiekben vázolt egyenlőtlenségei erőteljes pénzügyi egyenlőtlenséget is eredményeznek, míg a szervezetek egy kis része hatalmas büdzsével rendelkezik – a szervezetek leggazdagabb 4%-ának egymillió eurónál nagyobb bevétele volt a lekérdézés előtti évben, 7,7%-ának pedig 500 000 és egymillió közötti, a szervezetek egynegyede 1000 eurónál kevesebből gazdálkodott ugyanabban az évben, további egynegyedének pedig egyáltalán nem volt pénzbevétele. A roma civil társadalmat alkotó szervezeti szférának tehát van egy jelentős szegmense, amely minimális tevékenységet fejt ki, jellemzően különböző segélyek elosztásában, közvetítésében vállal szerepet, illetve kulturális jel-

legű programokat szervez, de saját, „megnyert” projektjei nincsenek, és pénzhez nem jut, illetve egy részük teljesen inaktív, csak elméletileg létezik.

4. A finanszírozási rendszer teljes mértékű projektizálódása mellett a szóban forgó szervezetek egy része olyan szolgáltatásokat nyújt, amelyek nem projektszerűek, azaz nem véges időtartamú és önálló költségvetéssel rendelkező, hanem állandó jelleggel, folyamatosan működtetett programok. Így például egy foglalkoztató központot fenntartó szervezet a központot állandó jelleggel működteti, ezt a fő tevékenységének tekinti, és ehhez képest másodlagos jelentőségű az, hogy a működéshez szükséges támogatást szakaszonként, pályázati keretben szerzik meg. A tevékenységek e típusa egy sajátos működési módot és szervezetpercepciót eredményez. Míg a szervezetek többsége állandó programokat és projekteket egyaránt futtat, nagyszámú olyan szervezet is található, amely csak az egyiket vagy csak a másikat végzi. Ezt a szempontot figyelembe véve, és az előzőekben tárgyalt inaktív szervezeteket is bevonva, megkülönböztethető a szervezetek négy típusa: az inaktív szervezetek, a projektorientált szervezetek (csak projektjeik vannak), az intézményjellegű szervezetek (csak állandó programjaik vannak) és komplex szervezetek (projektjeik és állandó programjaik egyaránt vannak).

A SZÉKELYFÖLDI ROMA SZERVEZETEK A ROMÁNIAI ROMA CIVIL SZFÉRA SZERKEZETÉBEN

A szűken értett Székelyföldön tehát 32 szervezetet találtunk. A szervezetek e régióban is erőteljesen a városokba, azonbelül is a megyeközpontokba koncentrálódnak: a 19 Hargita megyei szervezet közül 11 a nagyobb városokban található (8 Csíkszeredában, kettő Székelyudvarhelyen, egy Székelykeresztúron, Gyergyószentmiklóson viszont egy sem), a többi 8 falun; a Kovászna megyei 13 szervezet közül pedig 9 található városon (7 Sepsiszentgyörgyön, kettő Baróton). A szervezetek erőteljes koncentrálódása a nagyobb városokba tehát még ebben a nagymértékben rurális régióban is megfigyelhető. (De ha a tágabb Székelyföldet nézzük, akkor sem más a helyzet e tekintetben, a 24 Maros megyei szervezet közül 13 Marosvásárhelyen, további kettő pedig az agglomerációja falvaiban található, Marosszentkirályon és Szentannán. Székelyföld Maros megyébe eső részében – leszámítva Marosvásárhelyt – mindössze két szervezetet találtunk.)

Egy régió szolgáltató vagy partnerjellegének indikátoraként az adott térségben található szervezetek projektjeinek, valamint a térségben összesen megvalósult (azaz a térségen belüli és azon kívüli szervezetek által összesen kivitelezett) projektek aránya közötti különbséget használtuk. Amint az alábbi táblázatból látható, a központi régió, amelyben Székelyföld is található, ebben a munkamegosztásban inkább partnerhelyzetben van, a régió szervezetei által kezdeményezett projektek aránya kisebb, mint az összesen megvalósult projektek aránya. Ez, a régióra általánosan jellemző partneri szerep a Székelyföldre is érvényes, bár utóbbi esetben a központi régióénál kisebb mértékben.

1. táblázat. *A roma szervezetek által kezdeményezett, illetve kivitelezett projektek aránya régióként*

Régió	A térség szervezetei által kezdeményezett projektek aránya (N=1.780)	A térségben megvalósított összes projekt aránya (N=2.826)
központi	10,8	15,3
Székelyföld	1,5	2,7
északnyugati	41,5	33,4
nyugati	5,3	7,1
északkeleti	7,8	10,5
délkeleti	5,6	6,6
délnyugati	9,3	10,3
déli	6,5	12
Bukarest–Ilfov	13,2	4,8
Összesen	100	100

Megyéenként nézve e kérdést viszont azt látjuk, hogy a székelyföldi megyék e tekintetben eltérőek, míg Kovászna megye esetében e mérleg kiegyensúlyozott, Hargita megyében rendkívül negatív, Maros megye pedig még ezen is túltesz. Egyébként e tekintetben Hargita és Maros megye országos szinten az utolsók között található, Maros megyénél negatívabb mérlege csak Dâmbovița megyének van (-1,7%).

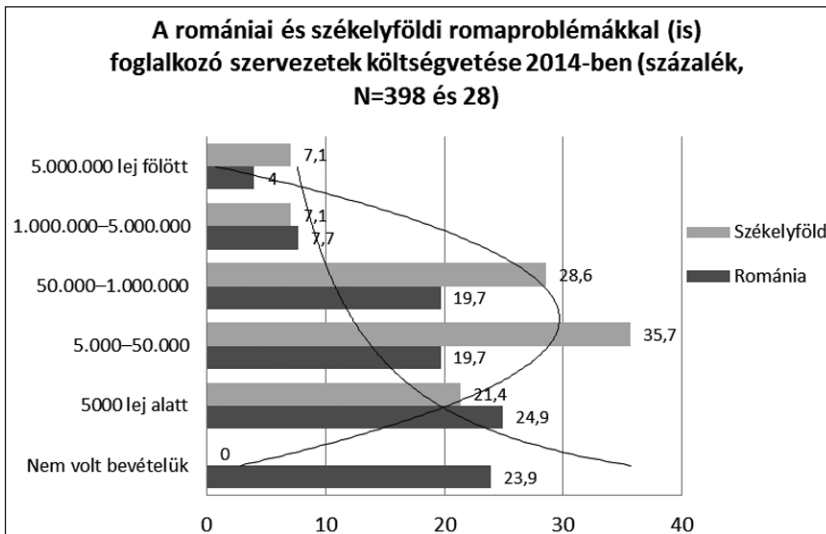
2. táblázat. *A székelyföldi megyék roma népességének, roma szervezeteinek és projektjének aránya az országos adatokhoz képest*

	Hargita	Kovácsna	Maros
Roma népesség az országos roma népességből (százalék)	1,67	2,4	5,5
Szervezetek az összes szervezetből	3,2	2,2	4
Saját pályázású projektek	0,4	1,1	4,5
Összesen megvalósult projektek	1,6	1,1	5,9
Saját projektek – összes projekt	-1,2	-0,0	-1,6

A SZÉKELYFÖLDI ROMAPROBLÉMÁKKAL FOGLALKOZÓ SZERVEZETEK AZ ERŐFORRÁSOK RENDSZERÉBEN

A fentiekben tárgyalt, sajátos területi munkamegosztás mellett a romaügyekkel vagy azokkal is foglalkozó szervezetek világának másik jellemzője az erőteljes polarizáltság az erőforrások, mindenekelőtt a pénzforrások terén. Mint röviden összefoglaltuk, miközben a szervezetek egy kis

része nagy bevételekkel rendelkezik (7,7%-uk egy- és ötmillió lej között, de négy százalékuk ötmillió lej fölött), a többségük alig jut pénzhez (majdnem egynegyedük egyáltalán, egynegyedük pedig 5000 lej alatt). A Hargita és Kovászna megyei szervezeteket nézve egy ennél kedvezőbb képet látunk: a legnagyobb költségvetésű szervezetek az országosnál nagyobb arányban vannak jelen (14,2 százalékban, a 11,7-hez képest), míg a legszegényebb szervezetek köréből a költségvetés nélküliek hiányoznak, az 5000 lej alatti költségvetésűek pedig kevesebben vannak (24,9 helyett 21,4 százalék). A legszegényebb szervezetek hiánya pedig azt eredményezi, hogy a közepes költségvetésű szervezetek nagyobb hányadot képeznek, mint országosan. Vagyis, amint az alábbi ábrán a trendvonalak jól jelzik, míg országos szinten az elemzett szervezeti szféra fölfelé elnyúló piramis alakú, ennek székelyföldi szegmensében a szervezetek középre tömörülnek, kissé a skála felső fele irányába eltolódva.

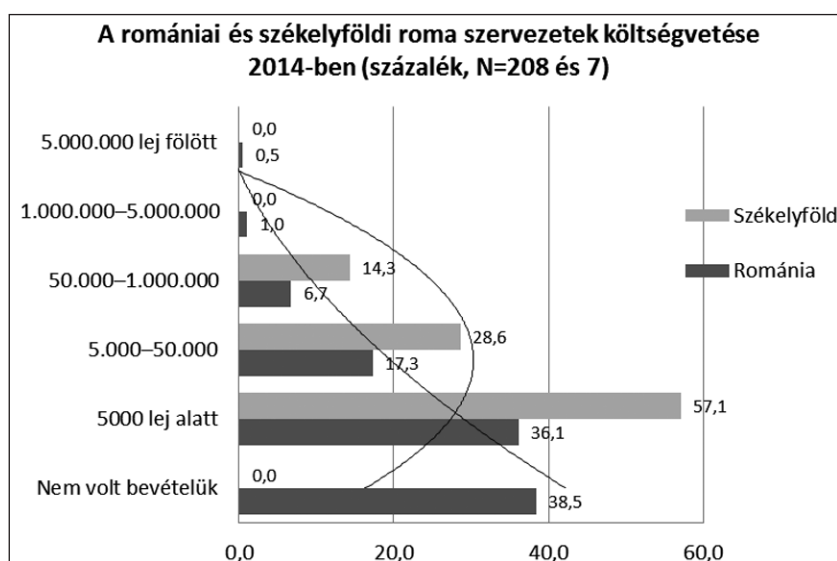

2. ábra

Az eltérés magyarázata egyrészt a ténylegesen roma szervezetek országosnál alacsonyabb, illetve a nem roma szervezetek magasabb arányában keresendő, másrészt abban, hogy a Székelyföldön az elemzett szervezeti szféra mind roma, mind nem roma alcsoportjának szerkezete az országostól eltérő.

Amint azt elemzésünk elején pontosítottuk, kutatásunkba a romák sajátos problémáival foglalkozó, azaz „romaprojektekkel” is rendelkező civil szervezeteket vontunk be. Így adatbázisunk tartalmazza a roma civil szféra egészét (legalábbis elméletileg), valamint emellett olyan, nem romák által működtetett civil szervezeteket is, amelyek valamilyen okból kifolyólag romaprojekteket is kiviteleznek. Egy szervezet roma vagy nem roma jellegét természetesen nem lehet egyértelműen megállapítani, hisz romák és nem romák együtt is működtethetnek szervezeteket. Egy szervezet roma jellegének indikátoraként a vezető személyek etnikumát használtuk: amennyiben a szervezet elnöke vagy igazgatója (esetleg mindkettő) roma volt, a szervezetet roma szervezetnek tekintettük. Ezen indikátor alapján országos szinten az elemzett civil szféra vala-

mivel kevesebb mint fele, 48,5%-a bizonyult roma szervezetnek. Ugyanakkor a roma szervezetek összességében sokkal forráshiányosabbak, mint a romaprojektek megpályázására, kivitelezésére vállalkozó nem roma szervezetek: míg a roma szervezetek körében a modális típus a bevétel nélküli szervezet, a medián pedig az 1000 lej alatti költségvetésű szervezetek között található, a nem roma szervezetek között a modális típus az 50 000 és 100 000 lej közötti bevételű szervezetek, a medián pedig a 10 000–50 000 lej közöttiek között található. Az elemezett civil szférán belül viszont Székelyföldön a roma szervezetek aránya erősen alacsony, az országosnak csak a fele: míg országosan az arányuk 48,5%, a Székelyföldön csak 25%. A roma szervezetek kisebb aránya tehát az egyik oka a kiegyensúlyozottabb pénzügyi helyzetnek, amit tovább erősít, hogy ennek az arányaiban kicsi, székelyföldi roma szervezetcsoportnak a pénzügyi helyzete szintén kiegyensúlyozottabb, mint az országosé: bár kiemelkedően nagy büdzsésű szervezetek a régióban nem találhatók, de pénzbevétellel egyáltalán nem rendelkező szervezetek sem.

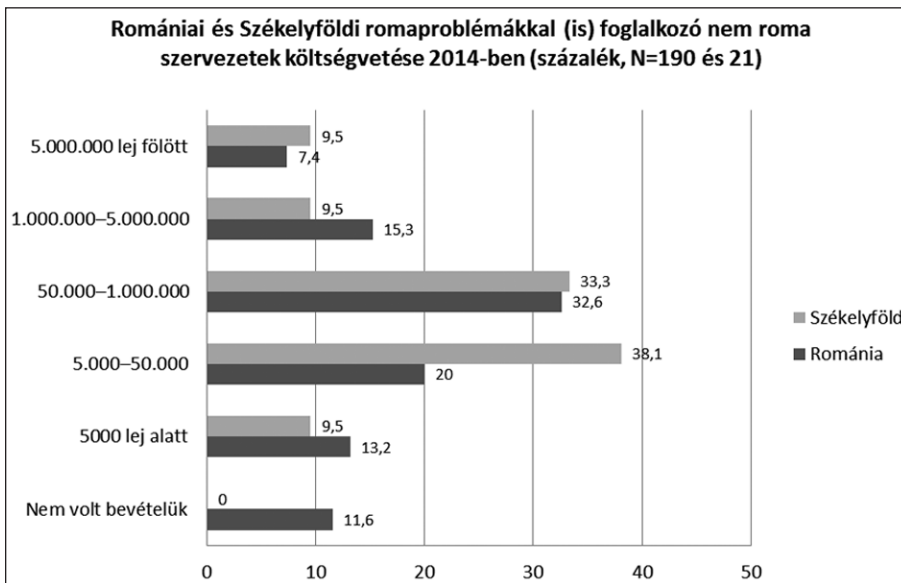

3. ábra

Ha a régióban talált szervezeteket konkrétan végignézzük, a fenti helyzet még érthetőbbé válik: a két megyében talált roma szervezetek egy része egyes (főleg városi) önkormányzatokkal együttműködő, azok irányítása alatt álló szervezet, amelynek pénzügyi helyzetét is az önkormányzat biztosítja, másik része pedig valamilyen külső, nagy szervezet partnerszervezete, amely így jut pénzhez. „Kiüresedett” szervezeteket viszont (tipikusan pártok fiókszervezeteit, amelyek választások között fantomszervezetekké válnak) nem találtunk, és természetesen a roma civil társadalom elitjét képező nagy szervezeteket sem.

Másrészt a székelyföldi nem roma civil szervezeteket tekintve is az országostól némileg eltérő helyzetet találunk. A szervezeteknek ezt a körét nagyon eltérő méretű és pénzügyi stabilitású szervezetek alkotják. A leggyakoribb szervezettípust a közepes méretű, helyi jelentőségű városi szervezetek képezik, amelyeknek a roma problémákkal való foglalkozás általában csak másodrendű tevékenysége. Ezeknek a szervezeteknek egy része azonban professzionális NGO, amely

jelentős humán erőforrással és kapcsolatrendszerrel rendelkezik ahhoz, hogy nagy projekteket is sikeresen megpályázzon. Az elemzett szervezeti szférán belül ez a szervezettípus országos szinten is a leggyakoribb. Ezek mellett azonban a két székely megyében nagy súllyal vannak jelen olyan nagyobb, országos és nemzetközi szervezetek is, amelyek viszont Románia nagy részében nem fejtenek ki tevékenységet. Így szinte az összes jelentősebb székelyföldi városban jelen van fiókszervezettel a Caritas, de megtalálható a Máltai Szeretetszolgálat és a Vöröskereszt is, és talán még a több gyerekotthont is működtető, dévai Szent Ferenc Alapítvány is idesorolható. Harmadik típusként pedig számos kisebb, kistelepülésen vagy valamilyen intézmény mellett működő (de pénzügyileg még stabil) szervezet is jelen van a megyében. Ugyanakkor a régió pénzügyileg leghátrányosabb helyzetű, alig működő szervezetei úgy tűnik nem implikálódnak romaprojektekbe.

4. ábra

A legkisebb szervezetek nem implikálódása a romaprojektekbe, együtt a nagy, országos és nemzetközi szervezetek felülreprezentált jelenlétével tehát egy, az országosnál anyagilag stabilabb, romákkal foglalkozó szervezeti szférát eredményez, amelyben viszont maguk a romák az országos helyzethez képest sokkal kisebb mértékben vesznek részt.

A SZERVEZETEK TÍPUSAI

A roma problémákkal foglalkozó civil szervezetek körének – de valószínűleg a civil szféra egészének, és azon belül is különösen a szociális irányultságú szervezeteknek – harmadik jellemzője, hogy miközben a nonprofit szektor finanszírozása szinte teljes mértékben pályázatok révén nyerhető projektek rendszerében történik, a szervezetek egy köre saját működését nem a pro-

jektek logikája szerintinek tekinti, hanem egy vagy több állandó jelleggel folytatott tevékenység/szolgáltatás biztosítójának. Ez a helyzet legtisztábban talán a gyermekotthonok esetében fordul elő, hiszen az otthonnyújtás a kiszolgáltatott, árva gyerekek számára nyilvánvalóan egy folyamatos, állandó jellegű feladat, amelyhez nem lehet pályázatok sikereinek függvényében viszonyulni. Egy ilyen esetben mind az alkalmazottak, mind a célpopuláció stabil intézményként viszonyul a szervezethez, annak ellenére is, hogy a pénzügyi működés gyakorlatilag ez esetben is projektszerű és pályázatfüggő, annak minden kockázatával. A gyermekotthonokon kívül, kevésbé erőteljesen ugyan, de hasonló a helyzet számos after-school programot biztosító központban és különböző tanácsadást nyújtó szervezetek esetében is, de olyan szervezetek esetében is találkozhatunk ezzel a szervezetkoncepcióval, amelyek évi egy-két alkalommal megszervezett eseményt külső forrásoktól gyakorlatilag függetlenül, önkéntes munkára építve, hosszú távon rendszeresen megszerveznek. Elemzésünkben azokat a szervezeteket soroltuk e típusba, amelyek azt mondták, hogy állandó programjaik vannak, de projektjeik nincsenek – ezzel a definícióval az elemzett szervezetek 16,6%-a volt e típusba sorolható.

Az intézményszerű szervezetek mellett egy további sajátos szervezettípust képeznek azok a szervezetek is, amelyek csak névileg léteznek. Olyan esetekben fordul ez elő, amelyekben egy korábban tevékeny szervezet források nélkül marad, és emiatt tevékenységeit is beszünteti, de ezt az állapotot (legalábbis egyelőre) átmenetinek tekinti. Tipikus esetei ennek a szervezettípusnak a különböző roma pártok választási céllal létrehozott fiókszervezetei, amelyek a választások lejárta után – különösen, ha azok kudarcra végződtek – funkciótlanul maradnak, de magukat nem tekintik megszűntnek, hisz továbbra is megszólíthatók, szükség esetén újraaktivizálhatók maradnak. Szintén gyakran vezetnek inaktív szervezetekhez projektek is, azáltal, hogy egy pályázat elnyerése céljából létrehozott szervezet a pályázat sikertelensége esetén funkció nélkül marad, vagy sikeres pályázat esetén a létrehozott szervezetnek nem sikerül önállóan is fennmaradásra képes szervezetté válni, így a pályázat lejárta után tevékenységek nélküli fantomszervezetté válik. Ez a szervezettípus az elemzett szervezetek körében is meglehetősen gyakori, a szervezetek mintegy 12,6%-a sorolható ide.

A nonprofit szférára egészének egyik tipikus szervezete a céljai megvalósítására projektek kidolgozása révén törekvő, ehhez folyamatosan pályázatokat író szervezetek. Ez a szervezettípus az elemzett szervezeti szféra esetében is az egyik leggyakoribb, a szervezetek 32,7%-a tevékenységét illetően kizárólag projektekről számolt be. Ennél is gyakoribbnak bizonyultak azonban azok a szervezetek, amelyek projektekről és állandó tevékenységekről egyaránt beszámoltak, azaz amelyek projektek kidolgozása és kivitelezése mellett valamilyen folyamatosan végzett, állandó jellegű tevékenységgel is rendelkeznek – országos szinten az elemzésünkbe bevont szervezetek 38%-a tartozott e típusba. Ez utóbbi szervezetek több szempontból is a civil társadalom legsikeresebb szereplőinek bizonyultak, ezek rendelkeznek a legjobb infrastrukturális és humán erőforrás-ellátottsággal, de a legnagyobb költségvetésekkel is.

Az országos szintű elemzésünk egyik tanulságos eredménye az volt, hogy a fenti típusok területi eloszlása rendkívül eltérő. Az inaktív szervezetek markánsan a déli és keleti régiókra jellemzőek, azaz Munténiára és Moldvára; a közép- és északnyugati régiókra, valamint a fővárosra viszont szinte egyáltalán nem. Az intézményszerű szervezetek viszont a középrégióban, azaz Közép-Erdélyben, valamint a Bánságban fordulnak elő az átlagosnál nagyobb arányban. A két székelyföldi megye e tekintetben alig tér el a középrégió jellemzőitől (melynek része): e megyék-

ben az inaktív szervezetek aránya nulla a tágabb régió 2,3%-ához képest, az intézményszerű szervezetek aránya pedig valamivel alacsonyabb (40,6% a 42,2%-hoz képest). A különbség viszont ennél is nagyobb a projektorientált szervezetek esetében, amelyek aránya az összes fejlesztési régióban talátnál alacsonyabb, mindössze 6,3%. E típusok alacsony előfordulási aránya természetesen a negyedik típus nagyobb gyakoriságát eredményezi, a vegyes tevékenységű, azaz projektek mellett állandó programokkal is rendelkező szervezetek aránya a legmagasabb, 53,1%. Összegezve tehát mindazt, ami a fenti számokból látszik, elmondható, hogy a székelyföldi romaproblémákkal foglalkozó civil szféra egy további jellegzetessége két szervezettípus, az intézményszerű és a vegyes tevékenységű szervezetek elsöprő dominanciája – e két típus képezi a székelyföldi szervezetek 93,7%-át, az országos szinten a szervezetek majdnem egyharmadát képező projektorientált szervezetek pedig szinte alig vannak jelen.

3. táblázat. *A szervezetek területi megoszlása szervezettípusok szerint (százalék)*

Régió	Inaktív szervezetek	Intézményszerű szervezetek	Projektorientált szervezetek	Vegyes tevékenységű szervezetek	Összesen
északnyugati	3,1	2,3	35,4	59,2	100
nyugati	15,2	28,3	23,9	32,6	100
északkeleti	25	12,5	31,3	31,3	100
Délkelet	25,5	8,5	34	31,9	100
Délnyugat	13,2	9,4	64,2	13,2	100
Dél	32,5	13	28,6	26	100
Bukarest–Ilfov	3,5	5,3	56,1	35,1	100
Közép	2,3	42,2	12,5	43	100
Székelyföld	0	40,6	6,3	53,1	100
Románia	12,6	16,6	32,7	38,0	100

A vegyes tevékenységű szervezettípus nagy előfordulási aránya jól levezethető mindabból, amit az elemzett szervezetek részletesebb bemutatása során már elmondtunk. Láthattuk, hogy a két székelyföldi megye romaügyekkel is foglalkozó szervezetei körében többséget képeznek azok a nagy, erőforrásokkal jól ellátott szervezetek, amelyek sikeresek tudnak lenni a pályázatok világában, és ugyanakkor ahhoz is elég nagyok és sikeresek, hogy a projektlogikájú tevékenységük mellett állandó jelleggel folytatott tevékenységeket is biztosítani tudjanak. Így jellemző módon ehhez a szervezettípushoz tartoznak a nagy, országos léptékű szervezetek, a helyi jelentőségű, nagy szervezetek, de kisebb helyi jelentőségű szervezetek egy része is, különösen ha jó önkormányzati beágyazottságuk van.

Az intézményszerű szervezetek magas arányának megértéséhez érdemes megnéznünk az e típusba tartozó konkrét eseteket. Ennek alapján e szervezetek két altípusát figyelhetjük meg. Egyrészt idetartoznak azok az intézmények, amelyek jogilag nem önálló intézmények, hanem valamilyen nagyobb, máshol székelő szervezethez tartoznak (a Szent Ferenc Alapítványnak a régióban működő gyermekotthonai, Csibész Alapítvány házai, foglalkoztató-központja). Ezek

esetében a pályázatok és projektek hiánya annak köszönhető, hogy működésük biztosítását, a pénzforrások szerzését a központi szervezet végzi. Az intézményszerű szervezetek egy másik körét viszont olyan kisebb szervezetek alkotják, amelyek egy konkrét, helyi célcsoport problémáinak orvoslására jöttek létre, ennek érdekében meg tudnak mozgatni önkénteseket, pályázatok írásában viszont kevésbé sikeresek, így „projektjeik” ritkák vagy nincsenek. Kisebb nem roma szervezeteket és a roma szervezetek többségét találjuk ebben az altípusban, utóbbiak közül olyanokat is, amelyek korábban valamilyen nagyobb külső projektbe partnerként kapcsolódtak be, ehhez hozva létre a szervezetet, amely viszont a partnerség lejáta után nem jutott további projektekhez. Kisebb, önkéntességgel is megoldható tevékenységeket viszont azóta is felvállalnak. Ugyancsak idesorolható az az egyesület is, amely vallási motivációtól indítva eleve önkéntességre épülő tevékenységet folytat (Hóreb Egyesület).

Projektorientált szervezetet mindössze kettőt találtunk a két megyében, egyik egy kivételes helyzetű egyesület, amely országos roma szervezetekkel és pártokkal is kapcsolatban van, másik egy tipikus partnerszervezet (az egyetlen elemzésbe bevont szervezet, amelynek egyelőre nincs jogi státusa), amely „kezdeményező csoportként”, külső megkeresésre partnerként kapcsolódott be egy nagyobb projektbe, így egyelőre ezenkívül semmilyen más tevékenysége nincs.

Az inaktív szervezetek hiányának okáról, meglévő adataink alapján, semmit sem tudunk mondani. Feltételezhető azonban, hogy ennek fő oka a térség alacsony fokú integráltsága a roma politikai életbe, illetve az országos roma civil szférába.

Mindezek a szervezettípusok terén észlelhető sajátosságok a szervezetek finanszírozásában, forrásaik rendszerében is következményekkel járnak. A projektorientált szervezetek hiánya miatt a pályázatokkal elnyerhető források kisebb súllyal bírnak a szervezeti szféra fenntartásában, míg az intézményszerű szervezetek magas arányának köszönhetően az önkormányzatok nem pályázati rendszerben nyújtott támogatásai fontosabbak, mint országos szinten. A szféra finanszírozási rendszerének a két legfontosabb pillére viszont az EU-n kívüli külföldi források (amely általában a norvég és a svájci alapot jelenti, esetünkben viszont elsősorban magyarországi forrásokat), az általában kis összegeket jelentő saját tevékenységből/szolgáltatásból befolyó összegeket és mindenekelőtt a felsoroltakon kívüli, „egyéb” forrásokat, leggyakrabban különböző NGO-k adományait vagy partnerség révén adott támogatásait.

4. táblázat. Az utóbbi két év legfontosabb finanszírozási forrása

		Románia	Székelyföld
1. Pályázati úton megnyert finanszírozás	1. román állami költségvetésből	4,8	3,1
	2. EU-s forrásokból	21,3	9,4
	3. más külföldi forrásokból	12,6	15,6
2. Közvetlen, nem pályázati úton kapott támogatások	1. önkormányzattól	6,8	9,4
	2. megyei tanácstól	2,9	0
	3. központi állami intézményektől	4,1	0
3. Cégek szponzori támogatásai		4,6	3,1
4. Egyházak támogatásai	1. az országból	0,2	0
	2. más országból	2,4	3,1

5. Magánszemélyek adományai	1. helyi közösségből	1	0
	2. magánszemélyektől az országból	2,2	0
	3. magánszemélyektől külföldről	7,2	3,1
	4. szervezet tagjainak adományai	3,4	3,1
6. Saját bevételek	1. saját tevékenységek és szolgáltatások	5,6	15,6
	2. saját gazdasági tevékenysége	3,1	3,1
	3. tagdíjak	2,9	0
7. Az adó 2%-a		4,8	3,1
8. Más források		10,1	28

KÖVETKEZTETÉSEK

A székelyföldi romaproblémákkal foglalkozó szervezeti szférával kapcsolatban elmondható, hogy a roma népesség számához mérten ennek szervezetsűrűsége viszonylag magas, azonban e szervezetek körében a roma szervezetek aránya alacsony, nagy részét magyar szervezetek teszik ki. A kisszámú roma szervezetek között országos jelentőségűek nincsenek, de regionális jelentőségűek sem. A romákkal foglalkozó szervezeti szféra e szerkezete azt eredményezi, hogy a térség a roma szervezetek országos hálózatába igen gyengén integrált, a szervezetek a romaprojektekkel kapcsolatos területi „munkamegosztási” rendszerbe így inkább „partnerszervezetekként” kerülhetnek be.

A nem roma szervezetek körében viszont magas a nagy, országos jelentőségű szervezetek fiókszervezeteinek aránya, így a szervezeti szféra egészének anyagi helyzete az országoshoz képest összességében nem rossz. A viszonylag jó anyagi helyzet tehát elsősorban a romaügyekkel is foglalkozó magyar szervezeti szféra jellegzetességeinek tulajdonítható – a nagy és stabil költségvetésű szervezetek jelenlétének, illetve néhány lokális jelentőségű, de helyben jól beágyazott és professzionálisan működő szervezet jelenlétének. Emellett ugyanakkor a költségvetés nélküli roma szervezetek hiánya is hozzájárul a szervezeti szféra egészének viszonylagos stabilitásához, e fantomszervezetek hiánya viszont egyúttal más hiányosságok tünete is, a fantomszervezetek jelenléte ugyanis a nagyobb roma szervezetek erőteljesebb jelenlétéve, valamint a roma pártok intenzívebb tevékenységével szokott kapcsolatban lenni.

A viszonylag jobb anyagi helyzet tehát, mivel elsősorban a nem roma szervezetek milyenségéből fakad, több problémát is takar. Így például, amellett hogy a romák kevésbé vannak jelen a velük kapcsolatos problémák és prioritások definiálásakor, a romaprojektek megvalósításával járó anyagi haszonban is kevésbé részesednek, és nem utolsósorban ez a szervezeti szféra a specifikusan roma forrásokhoz való hozzájárásban is rossz hatékonyságú, vagyis a térség egésze esik el ezáltal egy jelentős pénzforrástól.

Végül pedig, a jelen levő szervezetek tevékenysége alapján megkülönböztethető szervezeti-típusok regionális sajátosságait nézve elmondható, hogy a két székely megyében magas az intézményszerűen működő szervezetek aránya. Ez előnyökkel és hátrányokkal egyaránt jár, hisz egyrészt egy stabilabb intézményi jelenlétet és szolgáltatásrendszert eredményez, másrészt viszont sajátos problémákkal is jár. E szervezetek egy részének a működése a jelenlegi, szinte kizárólag

projektlogikájú finanszírozáshoz képest egy kiszámíthatóbb forráselérést igényelne. Ugyanakkor az ilyen szerű szervezetek egy csoportja, elsősorban roma szervezetek, inkább a sikeres projekttervezésben és pályázatírásban kellene, hogy kompetenciákra szert tegyenek. A térség másik markáns jellemzője az összetett tevékenységű szervezettípus nagy aránya, elsősorban a nem roma szervezetek körében, amelyek a romaproblémák kezelésének legfontosabb szereplői.

FELHASZNÁLT IRODALOM REFERENCES

1. Badescu, G. (2001). A Quantitative Analysis of the Roma Projects. In: Anăstăsoaie, V. M. – Tarnovschi D. (szerk.) *Projects for the Roma of Romania*. Kolozsvár: CRDE Alapítvány
2. Fosztó L. (2017). Encounters at the Margins: Activism and Research in Romani Studies in Post-Socialist Romania. In: *Renewing Research and Romani Activism*. Edited by Sam Beck and Ana Ivasiuc, Oxford and New York: Berghahn Books
3. Kiss Dénes (2017). ONG-uri și proiecte specifice incluziunii comunităților de romi. In: Horváth István (ed.) *Raport de cercetare Socioromap. O cartografiere a comunităților de romi din România*. Kolozsvár: ISPMN.
4. Rostas, I. (2009). The Romani Movement in Romania. Institutionalization and (De) Mobilization. *Romani Politics in Contemporary Europe. Poverty, Ethnic Mobilization, and the Neoliberal Order*. Palgrave Macmillan, Houndmills, 159–185.
5. Salamon, L. M., Sokolowski, S. W. & List, R. (2003). *Global Civil Society*. Johns Hopkins Center for Civil Society Studies.